

La Infanticida, entre la bogeria i la llibertat

[S sonograma.org/2020/10/la-infanticida-entre-la-bogeria-i-la-llibertat/](https://sonograma.org/2020/10/la-infanticida-entre-la-bogeria-i-la-llibertat/)

Sonograma Magazine

JOAN SANTANACH

@SantanachJoan

Caterina Albert va trigar gairebé setanta anys a permetre que es publicqués *La infanticida*. L'obra havia estat premiada el 1898 als jocs florals d'Olot, però el mateix jurat va evidenciar, en convocar els guanyadors per preparar l'acte de lliurament dels premis, que el text els havia generat uns quants recels estètics i, sobretot, morals. El fet que l'hagués escrit una dona jove, llavors l'autora ni tan sols havia fet els trenta, ho agreujava una mica més.

La infanticida és un monòleg dramàtic en vers, en decasíl·labs blancs, que narra una història d'amor i desamor fins a un cert punt bastant adotzenada. Ens l'explica la Nela, nascuda en una família humil, sense cap formació i que, en un context eminentment masculí, no ha tingut una mare que la guiés ni l'aconsellés. El seu pare vidu, que la tracta a baqueta, potser perquè no sap fer-ho d'altra manera, només està preocupat perquè la filla no l'avergonyeixi.

En aquestes circumstàncies, el tracte amable i refinat de Reiner, que és de classe benestant, potser fins i tot noble, i també la netedat i la bona olor que fa, que el situen a les antípodes del món rural en què ella viu, proper a la bestialitat, fan que la Nela se

n'enamori perdudament. No hi valen les amenaces del pare, que no s'està d'esgrimir la falç, veritable símbol de l'autoritat paterna, avalada per segles d'embrutiment, i alhora mostra ben palpable de la incapacitat de l'home per tractar la filla, per saber què fer-ne. De nit, quan tothom dorm al molí, després de llargues jornades extenuadores, la Nela surt per trobar-se amb Reiner.

La relació dels joves té lloc durant un estiu, fins que ell ha de tornar, entenem, a la ciutat. La mateixa nit que s'acomoden, en mig de promeses de retorn al cap de pocs mesos, quan hagi completat els estudis, la noia li revela que està embarassada. A partir d'aquí, la soledat, la preocupació perquè Reiner s'endarrereix i la por, cerval, que el pare s'assabenti del seu estat. També els intents infructuosos per provocar-se un avortament —que segur que tenen a veure amb les suspicàcies morals del jurat olotí— i la imatge de la falç que se li fa present en el moment més impensat.

Víctor Català havia escrit les seves primeres peces dramàtiques a començament de la dècada dels noranta, un moment en què el teatre català havia adquirit una presència pública destacada, amb Àngel Guimerà com a figura llavors amb més projecció. El del Vendrell, després de les seves tragèdies d'ambientació antiga i medieval, havia iniciat nous camins amb *Mar i cel* (1888) i, sobretot, amb *La boja* (1890), situada en un context contemporani, rural i miner. La protagonista d'aquesta tragèdia és Joana, una noia massa lliure en un món d'homes i que, per aquesta raó, és considerada gairebé una meuca per la gent del seu voltant. Com ja vaig explicar, això no la incapacita per estimar. El seu amor es projecta especialment en un fill, adoptiu, mort quan encara era ben petit.

Les tragèdies de Guimerà eren escrites en decasíl·labs, no pas en heptasíl·labs, que era el vers amb què tradicionalment s'havia escrit el teatre català. El decasíl·lab, que ell havia pres de les tragèdies, tan personals, de Víctor Balaguer, aportava a l'obra un to més elevat i solemne, en un moment en què precisament es volia prestigiar el teatre del país. Això va ser a la dècada dels setanta. Amb el pas dels anys, en mans de Guimerà aquest metre va adquirir una mal·leabilitat i una expressivitat remarcables.

Víctor Català tenia ben present el model de Guimerà, tant en l'elecció del vers com en la forma amb què la Nela s'expressa. Hi podem afegir altres trets del personatge. A més dels paral·lelismes amb la Joana de *La boja*, apuntats més amunt, o d'altres que s'hi podrien afegir, com el terror que li inspira la navalla amb què l'amenacen repetidament, clar precedent de la falç del pare, també són situacions habituals en les obres de Guimerà la pèrdua de la mare o els amors entre mons antagònics, dels quals el salt social entre Nela i Reiner és un bon exponent.

És així mateix probable que el gènere, el monòleg, l'hi suggerís Guimerà, que el 1896 n'havia publicat dos, escrits una mica abans, com a volums independents: *La mort de Jaume d'Urgell* i l'exitós *Mestre Oleguer*. Tots dos en decasíl·labs. Aquestes peces recreen moments històrics destacats i s'han de vincular a les reivindicacions nacionals plantejades en aquells anys. De tema contemporani, en canvi, mal que en prosa i de to humorístic, són alguns dels monòlegs que va escriure a començament de la mateixa dècada el modernista Santiago Rusiñol.

Com deia, l'esquema de *La infanticida* és el de tantes històries d'amor. Una parella impossible té una relació apassionada i secreta, inacceptable per a les dues famílies, fins que la màgia es fon quan ella es queda prenyada. I el noi de casa bona, tement les conseqüències d'assumir qualsevol responsabilitat, desapareix. Però el monòleg de Víctor Català va bastant més enllà i avança per camins molt menys fressats, i molt menys confortables. Propers als que recorrerà al cap de poc amb els *Drames rurals* o amb *Solitud*. Els intents brutals de la Nela per desfer-se del fill abans que neixi —més tard sabrem que és una nena—, amb els quals es posa a si mateixa en perill, i sobretot el pecat que dona títol a l'obra, el desenllaç que porta a la mort de l'innocent, converteixen aparentment el personatge en un epígon del rei Herodes.

Només aparentment, perquè l'autora no té cap intenció de condemnar la infanticida. Les circumstàncies en què es troba i la por que sent la Nela pel seu pare —sempre la imatge de la falç— provoquen un desenllaç que fa estremir el lector, un gest de desesperació que alhora, d'alguna manera, disculpa la protagonista. L'alienació momentània de la Nela no és una concessió sentimental de l'escriptora per no haver de reprovar el personatge. L'ambigüitat de la solució, la pretesa bogeria de la protagonista i la seva entrada al manicomi, des del qual parla —de nou un record de *La boja* guimeraniana?—, no l'allibera tant a ella com condemna la societat que ha propiciat que es produís aquest desenllaç. La hipocresia i l'honra, la preocupació pel que diran les males llengües, la incapacitat del pare per inspirar a la filla res més que terror, són una denúncia contra una forma de vida deshumanitzada i, de retruc, contra la societat que la fa possible. D'aquí, també, els escrúpols del jurat dels jocs florals d'Olot, que pretenia esmenar-li el text en nom del bon gust.

Víctor Català, l'escriptora Caterina Albert, va decidir que la llibertat de l'artista no es podia deixar coaccionar per la moral. No tocaria ni una coma del seu monòleg, no en canviaria ni un sol vers. Per això no es va presentar a Olot per escoltar les objeccions d'aquells que l'havien premiat ni, tampoc, per recollir-hi el guardó. Com a contrapartida, *La infanticida* va restar en un calaix durant dècades i no es va publicar fins al 1967. L'autora, que havia donat permís perquè s'imprimís, no va arribar a veure'n la primera edició.

* * *